

Media Clever

Suomalaisen kirjallisuusviennin markkina-arvo vuonna 2014

Media Clever Oy / Janne Silvonen (VTM)
Syyskuu 2015

Tilaaaja: FILI ja Suomen Kustannusyhdistys ry

Suomalaisen kirjallisuusviennin markkina-arvo vuonna 2014

Selvityksen tausta

Nyt tehty selvitys suomalaisen kirjallisuusviennin markkina-arvosta vuonna 2014 on jatkoa kahtena aiempuna vuonna tehdyille selvitykselle. Edellisenä vuonna toteutettiin selvitys vuoden 2013 kirjallisuusviennin markkina-arvosta ja ensimmäinen, vuoden 2014 alussa julkaistu, selvitys kirjallisuusviennin arvosta koski vuoden 2011 ja 2012 lukuja.

Ensimmäisessä selvityksessä käsiteltiin vientilukujen lisäksi kirjallisuusvientiin liittyvän liiketoiminnan murrosta ja kehittymistä ja sen yhteydessä käytiin haastattelemassa kirjallisuusalan vaikuttajia, ulkomaille myyviä kirjailijoita, kustantajia sekä agenttuureja Suomessa ja Ruotsissa.

Selvityksen tehtäväksi asetettiin kirjallisuusviennin markkina-arvon kehittymisen luotettava mittaaminen. Lisäksi henkilökohtaisten haastattelujen avulla tuli selvittää keskeisten toimijoiden näkemyksiä kirjallisuusalan murroksesta, vientitoiminnan kehittymisestä sekä sen tulevaisuudennäkymistä.

Selvityksen suunnitteluvaiheessa sekä henkilökohtaisissa haastatteluissa saadun informaation perusteella, päädyttiin tekemään tiettyjä rajauksia kohderyhmään, jolta vientilukuja kysyttiin. Vientilukujen vertailukelpoisuuden johdosta on myöhemmissä selvityksissä lukujen osalta tehty samat rajaukset ja luvut on siten kysytty vain suurimmilta kustantajilta sekä agenttuureilta Suomessa.

Selvityksen rajaukset

Kirjallisuus jaetaan kaunokirjallisuuteen (fiction) ja tietokirjallisuuteen (non-fiction). Rajan määrittäminen tieto- ja tiedekirjallisuuden välille on hyvin vaikeaa, joten tässä yhteydessä puhutaan yleisesti tietokirjallisuudesta.

Suomessa kotimaisten tekijöiden julkaistuista teoksista peräti 90 prosenttia on tietokirjallisuutta. Tietokirjallisuus käsittää hyvin laajan kirjon kirjallisuutta ja sen kustannustoiminta on erittäin pirstoutunutta. Tietokirjallisuus on Suomessa erikoistunutta ja eri alan yritykset kustantavat ja myyvät kirjoja itse. Tietokirjallisuuden piirissä toimii siten lukuisia pieniä kustantajia, jotka harjoittavat myös kirjallisuusvientiä ja lisäksi kirjailijat tekevät itse suoria sopimuksia, eli toimivat omina agenteinaan.

Tietokirjallisuutta pidetään omana kirjallisuusalanana, jota on hankala myydä ulkomaille. Syitä tähän ovat mm. valikoidut ja siten marginaalisen kokoiset kohderyhmät sekä teosten vaikea käännettävyys, jossa kääntäjältä vaaditaan alan erikoisosaamista. Teokset sisältävät usein myös kuvitusta, joka tekee niiden viennistä kalliimpaa, koska kuvien julkaisuoikeudet ulkomaille pitää ostaa erikseen. Tietokirjallisuuden ulkomaanviennillä ei usein pyritäkään voitolliseen toimintaan, vaan lähtökohdat ovat hyvin erilaiset. Tietokirjallisuus usein myös hyvin paikallista / kansallista, jolloin kiinnostusta muissa maissa ei ole, koska siellä on jo vastaavia kirjoja suoraan omalle kohdeyleisölle.

Suomen tiedekustantajien liitto ry edustaa Suomessa noin sataa jäsenorganisaatiota, joiden kansainvälinen toiminta saattaa olla erittäin vilkasta. Tämän toiminnan arvoa on kuitenkin hyvin vaikeaa mitata rahassa ja koska monet jäsenorganisaatioista ovat kooltaan verrattain pieniä, niiden halukkuus ilmoittaa yksilöityjä tuloja on häveliäisyysyistä tai liikesalaisuuksien takia vähäistä. Lisäksi on huomattava, että suuri osa kansainvälisen tiedekirjallisuuden levityksestä tapahtuu avointen tietokantojen kautta. Tämä on eräänlaista vaihtokauppaa, jossa ei liiku rahaa.

Selvityksessä on rajattu yllä kuvattu tieto- ja tiedekirjallisuus ulkopuolelle, koska kirjallisuuden vientiä käsiteltiin puhtaasti taloudellisena toimintana eli saavutettuina julkaisuoikeuksien myyntituloina. Selvityksen lukuihin sisältyy kuitenkin yleinen tietokirjallisuus niiltä osin, kun kustantajana tai agentuurina on toiminut hankkeen kohderyhmään kuulunut huomattava tekijä.

Selvityksen ulkopuolelle jätettiin ns. valmiiden kirjojen vienti, koska mitataan käännoikeuksien myyntiä. Tämä tarkoittaa sitä, että kirja on Suomessa vieraalla kielellä kustannettu teos eli ts. valmis fyysisesti ulkomaille vietävä tuote.

Kirjallisuusviennistä puhuttaessa tarkoitetaan sen sijaan julkaisuoikeuden myymistä eli immateriaalista tuotetta. Tällöin tarkoitetaan suomalaisten tekijöiden tekemien ja Suomessa julkaistujen kirjojen julkaisuoikeuksien myymistä ulkomaisille kustantamoille. Kirjallisuusvienniksi ei lasketa valmiin tuotteen viemistä ulkomaille vaan ulkomaisen kustantajan oikeutta myydä vastaavaa tuotetta ulkomaille eri kielelle käännettynä.

Kolmas raja koskee suomalaisia kirjailijoita, jotka ovat tehneet sopimuksen ulkomaanoikeuksien myynnistä muun kuin suomalaisen kustantajan tai agentuurin kanssa. Kyseisten kirjailijoiden ulkomaanoikeuksista vastaa ulkomainen agentuuri ja tästä johtuen, selvityksen piirissä kysytyjä kirjallisuusviennin tarkkoja lukuja ei ole saatavilla. Tällaisten kirjailijoiden osuus luvuista on huomattava, koska joukossa on tämän hetken tunnetuimpia suomalaisia kirjailijoita, joiden teokset myyvät hyvin niin Suomessa kuin ulkomaille. Selvitykseen on kelpuutettu ainoastaan kustantajien sekä agentuurien ilmoittamia tarkkoja summia, eivätkä ne siten sisällä mitään arvioihin perustuvia lukuja.

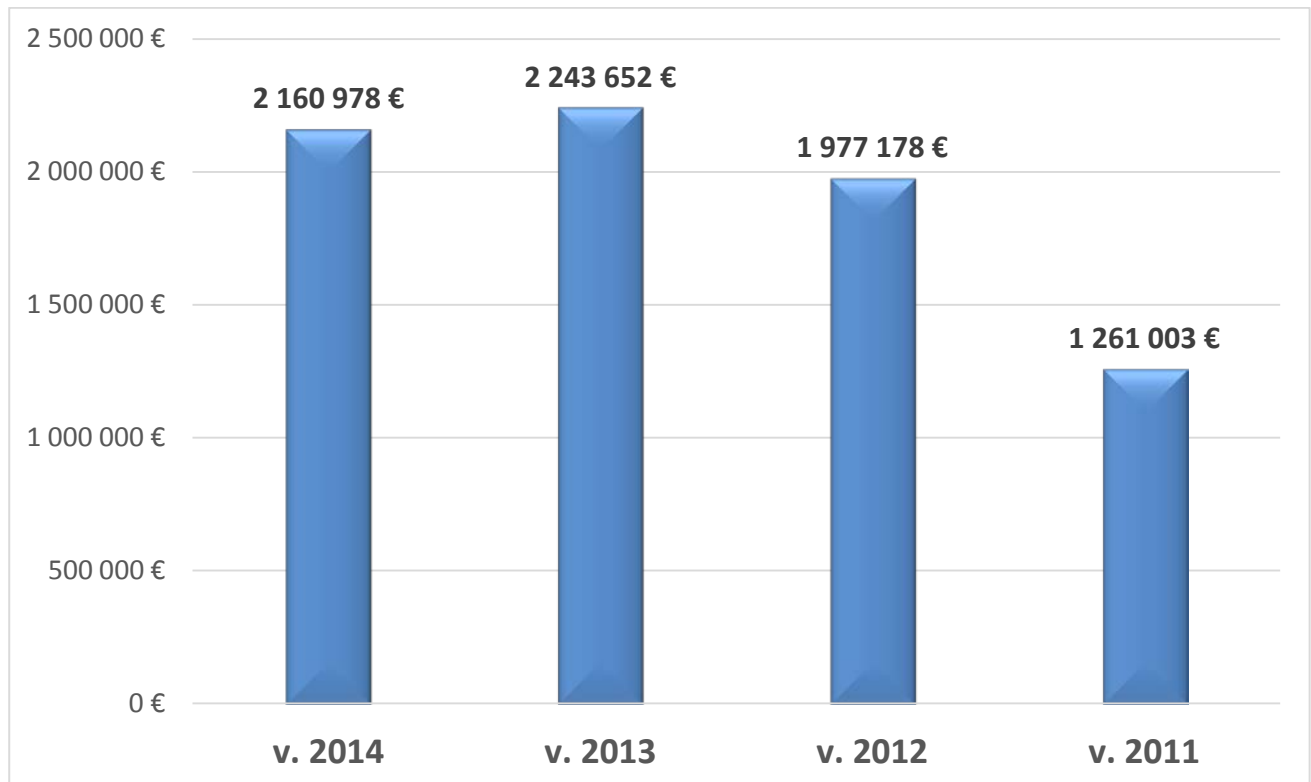
Kirjallisuusvienti lukuina

Luvut on kerätty suomalaisilta kustantajilta ja agenteilta sisältäen toteutuneet myynnit. Yksittäisiä tuloja kenenkään kirjailijan tai organisaation osalta ei esitetä missään vaiheessa selvitystä tai sen yhteydessä, vaan pelkästään yhteenlaskettuja kokonaismääriä. Ainoat erottelut, joita lukujen osalta esitetään liittyvät kirjallisuuden eri lajeihin.

Kysymyslomakkeessa pyydettiin ilmoittamaan kuinka suuret olivat vastaajan edustaman yrityksen tai organisaation bruttotulot kirjallisuuden viennistä (ulkomaille vietyjen kirjojen tuottamat tulot) edellisenä vuonna. Kysymystä on tarkennettu siten, että lukuihin sisällytetään kaikki tulot riippumatta siitä milloin oikeudet on alun perin myyty. Oikeuksien myyntiin sisältyy julkaisuoikeus sekä painettuna että E-kirjana. Luvut eivät sisällä valmiiden kirjojen vientiä ja vastaajien tuli raportoida vain ne luvut, jotka edustamansa organisaatio on neuvotellut.

Kirjallisuusviennin arvo, eli suomalaisen kirjallisuuden julkaisu-oikeuksien myynnin tulot, vuonna 2014 oli 2,16 miljoonaa euroa. Kirjallisuusviennin kokonaistulot ovat laskeneet hieman edellisestä vuodesta. Vuonna 2013 kokonaistulot olivat 2,24 miljoonaa euroa, joten laskua on 4 %. Mittausperiodin vahvin kokonaistulojen kasvu ajoittui vuodesta 2011 vuoteen 2012, jolloin kasvua oli peräti 57 %. Tämän jälkeen, vuodesta 2012 vuoteen 2013, kasvuvauhti laantui ollen 13 %.

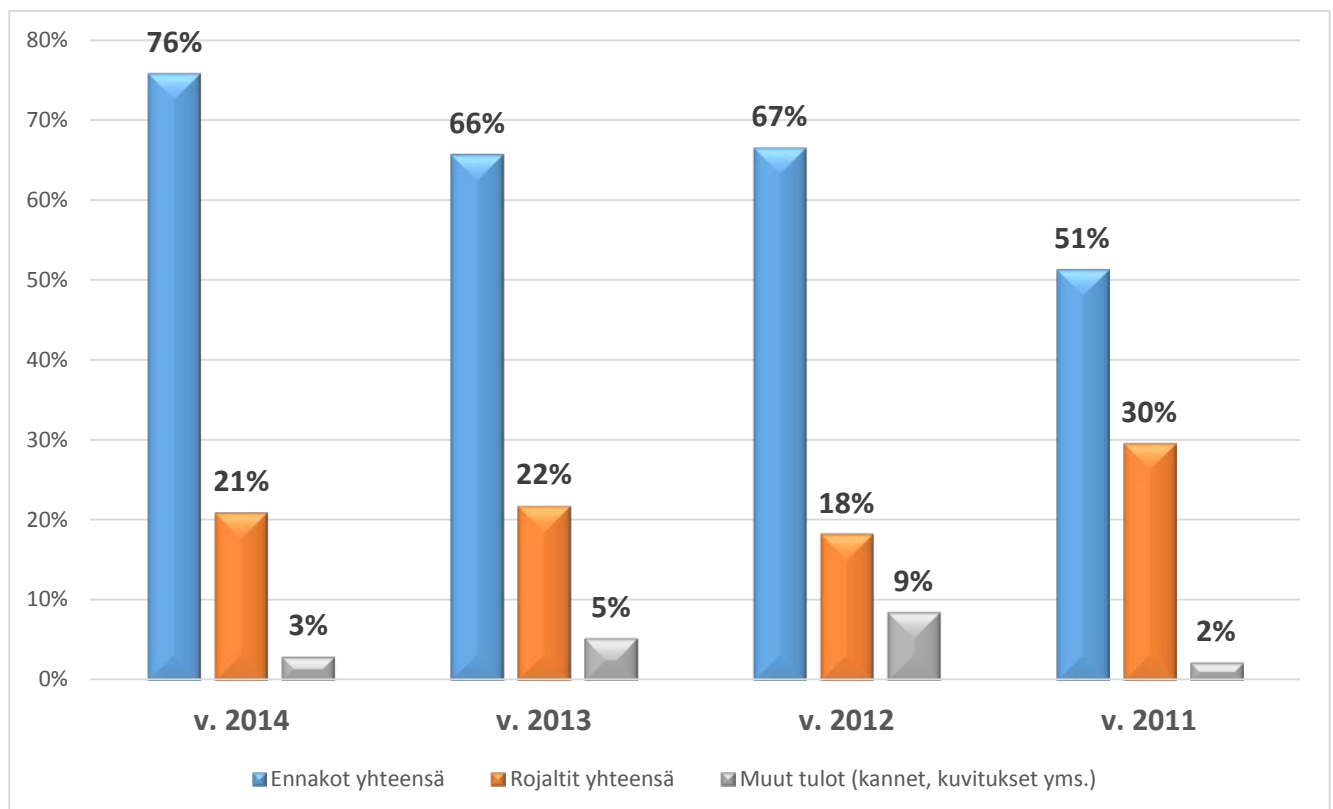
Taulukko: Bruttotulot kirjallisuusviennistä vuosina 2011–2014

Bruttotulojen jakaantumisesta ei ole saatu aiempien vuosien (2011–2013) osalta täydellisen kattavaa tietoa, eli ilmoitettujen ennakoiden, rojaltien sekä muiden tulojen osuudet eivät ole täysin kattaneet kokonaistulon summaa. Toisin sanoen ilmoitettu kokonaisluku perustuu faktaan, mutta luvun jakautumista ennakkoihin, rojalteihin sekä muihin tuloihin ei ole ilmoitettu. Vuoden 2014 lukujen osalta lukujen jakaantuminen ennakkoihin, rojalteihin sekä muihin tuloihin on ilmoitettu kaikkien lukujen osalta.

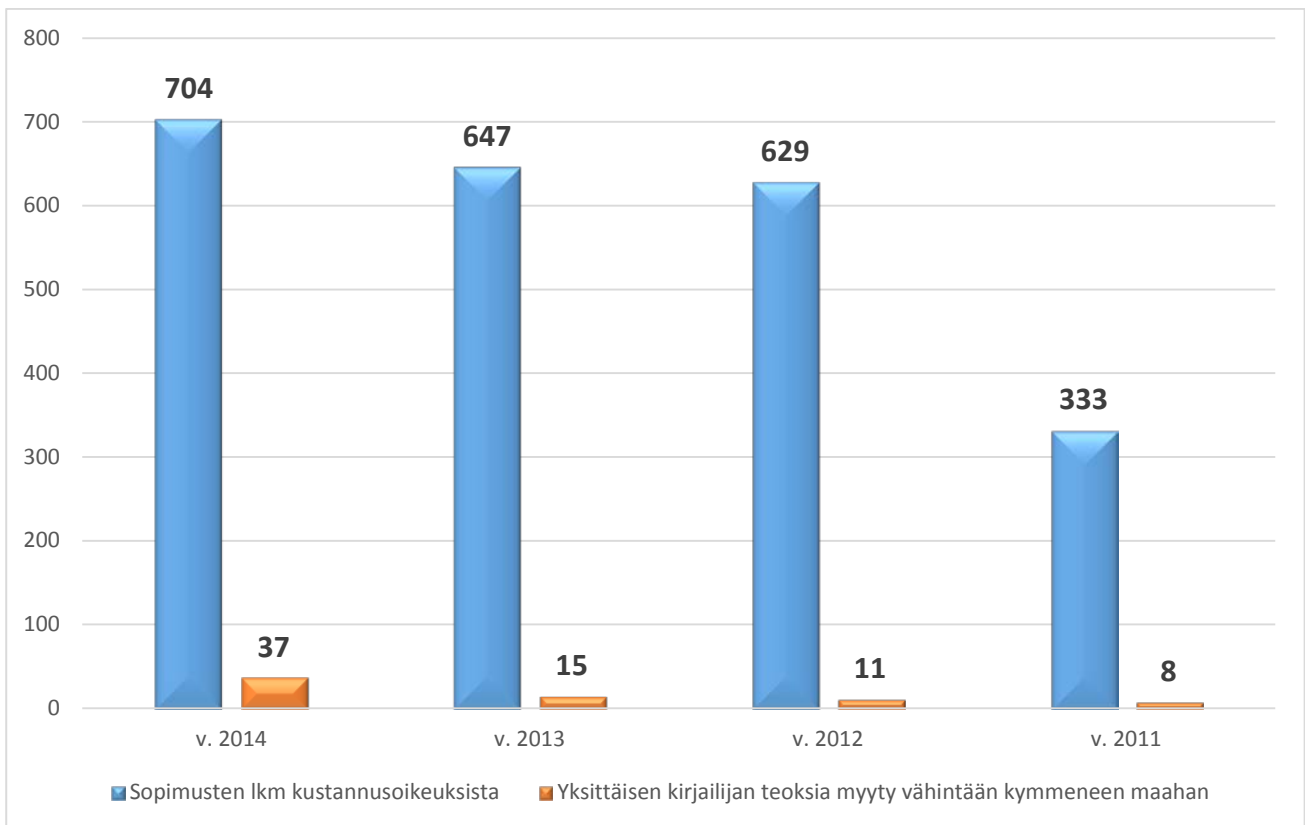
Vuoden 2014 kokonaistuloista ennakot koostavat suurimman osan (76 %), rojaltit 21 % ja loput 3 % sisältävät muut tulot, kuten kansista ja kuvituksista koituneet tulot. Tulojen jakaantumisessa verrattuna vuosiin 2013 ja 2012, ei ole tapahtunut suuria muutoksia.

Taulukko: Bruttotulojen jakaantuminen

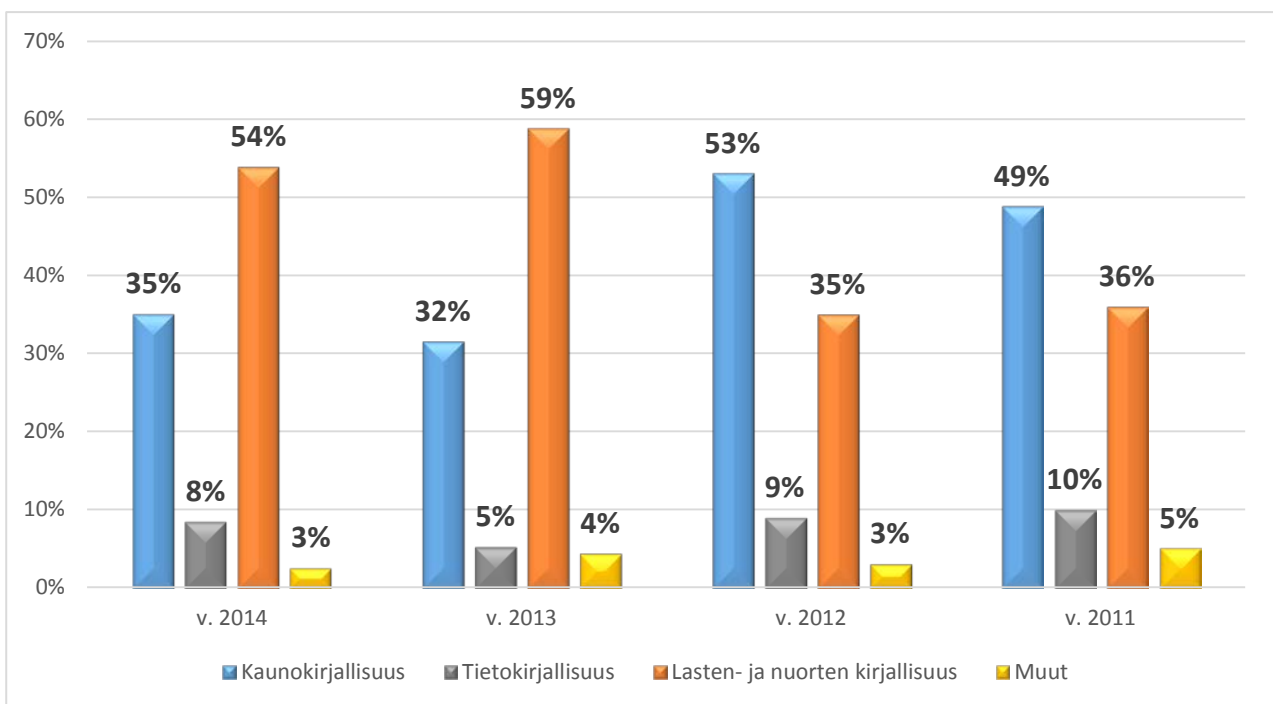
Tehtyjen kustannusoikeussopimusten määrä on jatkanut kasvua markkinaselvityksen alusta eli vuodesta 2011 lähtien. Kustannusoikeuksista syntyneitä sopimuksia on laadittu vuonna 2014 704 kpl, kun edellisen vuoden selvityksessä sopimusten määrä oli 647 kpl. Erityisen positiivista on myös suurempaa potentiaalia omaavien kirjailijoiden määrän kasvu. Tätä on mitattu selvittämällä niiden kirjailijoiden määrää, joiden teoksia on myyty vähintään kymmeneen maahan. Vuoden 2013 selvityksessä tällaisia kirjailijoita oli 15 ja vuonna 2014 jo 37, joten kasvu on ollut selvää.

Taulukko: Kustannusoikeuksien myynti

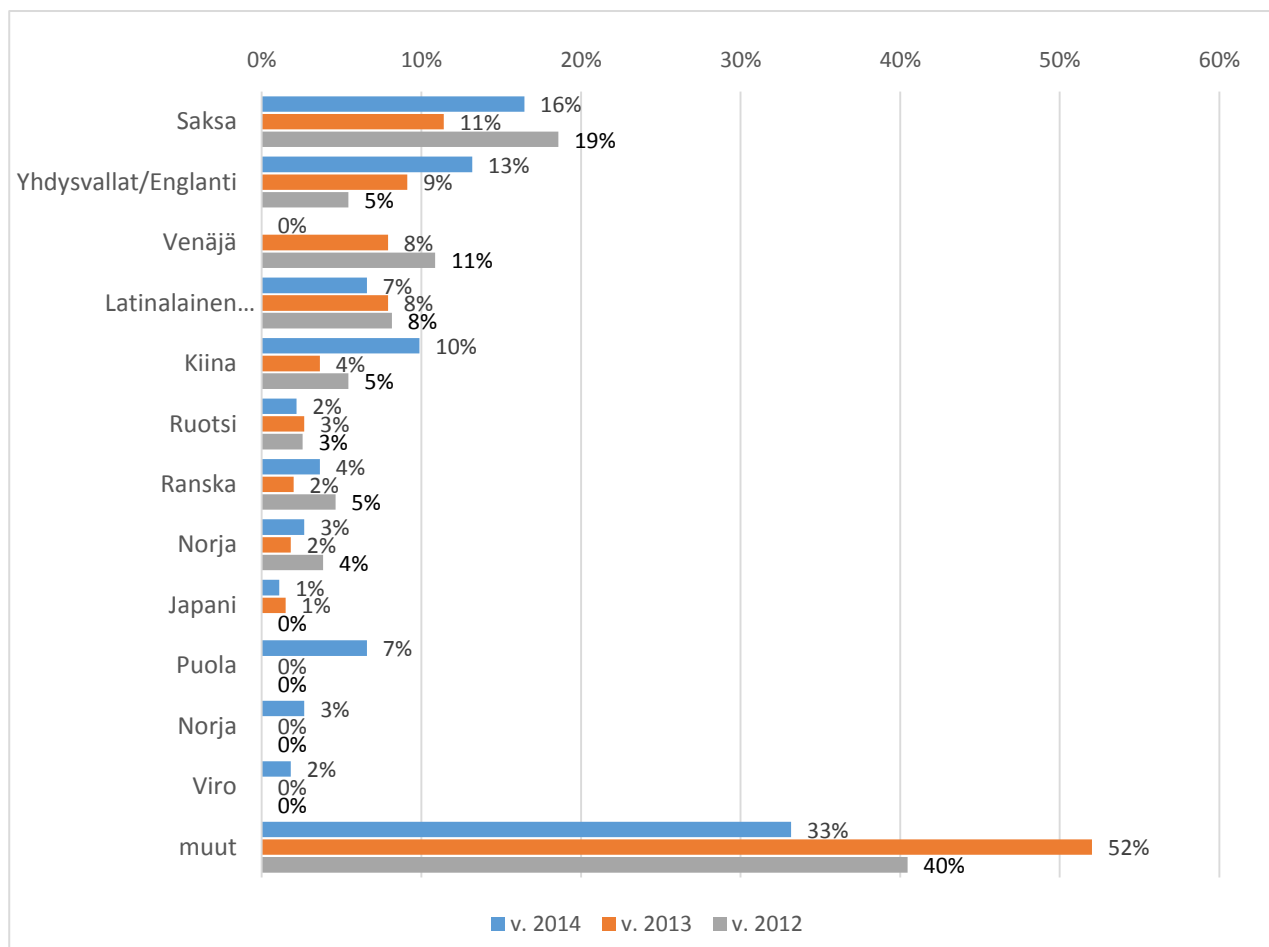
Vientitulojen jakautumisessa eri kirjallisuuslajien välillä on havaittavissa pysyvämpää käännettä lasten- ja nuortenkirjallisuuden viennin osuuden kasvussa. Vuosina 2011 ja 2012 lasten- ja nuortenkirjallisuuden osuus viennistä on ollut noin 35 %, mutta sen jälkeisinä vuosina osuus on noussut, ollen vuonna 2013 jopa 59 % sekä 2014 vielä 54 %. Vastaavasti kaunokirjallisuuden osuus, on laskenut. Vuosina 2011 ja 2012 sen osuus on ollut noin 50 % ja vuosina 2013 ja 2014 kaunokirjallisuuden vientitulojen prosentuaalinen osuus on jäänyt noin 30 prosenttiin. Tietokirjallisuuden osuus vientituloista huomattavimpien kustantajien sekä agentuurien osalta on vaihdellut selvitysvuosina viiden ja kymmenen prosentin välillä.

Taulukko: Vientitulojen prosentuaalinen jakaantuminen kirjallisuuslajeittain

Taulukossa on listattu kustantajien ja agentuurien ilmoittamat huomattavimmat vientimarkkinat, joten listatut maat edustavat vain osaa vientimarkkinoista. Vientimarkkinoista tärkeimpänä on säilynyt Saksa ja sen osuus kokonaisviennistä oli vuonna 2014 noin 16 %. Yhdysvaltojen ja Englannin osuus on jatkanut kasvua vuodesta 2012 lähtien ja ovat nyt nousseet hyvin lähelle Saksaa merkittävytydessään. Vienti Venäjään on sen sijaan loppunut vuonna 2014 täysin. Vuonna 2014 uusina markkinoina ovat tulleet esiin varsinkin Puola ja jossain määrin myös Norja sekä Viro. Kiinan osuus on aiempina vuosina ollut noin 5 %, mutta vuonna 2014 sen osuus on noussut jo 10 prosenttiin.

Taulukko: Tärkeimpien vientimarkkinoiden osuudet

Kustantajilta ja agentuureilta on kysytty lisäksi näkemyksiä tulevaisuuden potentiaalisimmista vientimarkkinoista ja näissäkin tuloksissa Kiinan merkitys korostuu. Kiina on noussut potentiaalinsa puolesta niin Saksan kuin Yhdysvaltojen ja Englanninkin ohi. Kiinan lisäksi kasvavaa potentiaalia on nähty myös muissa Aasian maissa.